

СТАБІЛЬНІСТЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГРОШОВОЇ ОДИНИЦІ ЯК ЧИННИК ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТІЙКОСТІ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ

Розглянуто основні тенденції розвитку грошово-кредитної сфери України. Визначено, що стійкість фінансової системи безпосередньо залежить від стабільності грошової одиниці.

Встановлено, що забезпечення стабільності грошової сфери необхідно здійснювати шляхом стабілізації монетизації, валютної, цінової стабілізації та стабілізації цін на кредитні ресурси. Виявлено проблеми функціонування грошово-кредитної сфери України. Запропоновано заходи із забезпечення стабільності грошової одиниці.

Ключові слова: *стійкість, стабільність грошової одиниці, монетизація, доларизація, інфляція, вартість кредитних ресурсів.*

Постановка проблеми. Інтеграція України у світове господарство надає низку переваг, проте приховує і загрози, оскільки відкритість української економіки робить її незахищеною. Економічні та фінансові кризи, що перманентно виникають у світі, довели, що розвиток економіки неможливий без досягнення стабільності національної грошової одиниці. Не викликає сумнівів той факт, що ринкова економіка може ефективно функціонувати лише за умови існування досконалої грошової системи. Саме тому важлива роль у досягненні сталого розвитку сьогодні належить стабільності грошової одиниці.

Стан дослідження. Дослідження особливостей функціонування грошово-кредитної сфери проводилось у працях вчених: М. І. Савлука, А. С. Гальчинського, О. І. Барановського, Б. С. Івасіва, П. В. Круша, С. В. Міщенко, Т. В. Медвідь, І. О. Педерсен, Т. Т. Ковальчук. Проте дослідження стійкості грошової одиниці та заходів щодо її забезпечення потребує подальшого дослідження.

Метою статті є дослідження впливу стабільності національної грошової одиниці на стійкість фінансової системи в сучасних умовах.

Вклад основних положень. Вікова історія розвитку ринкового господарства була б неможлива без фінансових інновацій, зростання монетизації, додаткового вливання грошей в економіку. Аналіз розвитку світового господарства свідчить, що лише приблизно 30% грошей належать до реальної економіки, а 70% грошових ресурсів обслуговують фінансовий (фіктивний) капітал. Отже, особливістю

сучасного світового господарства є те, що проблеми у фінансовому секторі спричиняють негаразди у реальній економіці. Досягнення стійкості фінансової системи України неможливе без монетарної стабільності. Ринкова економіка не може ефективно функціонувати лише за умови існування досконалої грошової системи, що сприяє економічному розвитку. Стабільність національної грошової одиниці характеризується стабілізацією монетизації, валютною стабілізацією, ціновою стабільністю та стабільністю цін на кредитні ресурси [1].

Рівень монетизації економіки визначається ступенем розвитку фінансово-кредитної системи та економіки загалом, але водночас монетизація визначає свободу руху капіталу в економіці [2]. Коефіцієнт монетизації економіки – це показник, що демонструє насиченість ліквідними активами, здатними виконувати такі функції, як засіб платежу та обігу і визнаними як гроші. Рівень монетизації відображає забезпеченість економіки країни грошима. Значення коефіцієнта буде варіюватися залежно від цілей грошово-кредитної політики. За жорсткої монетарної політики рівень монетизації знижується і навпаки. Рівень монетизації економіки пов'язаний з обсягом ВВП. У країнах із високим рівнем ВВП на душу населення рівень монетизації значно вищий, аніж у країнах, що розвиваються. У розвинутих країнах коефіцієнт монетизації дорівнює 70–80%. Відтак у 2011 р. цей показник в США становив 83%, Китаї – 167,3% об'єднаній Європі – 168,7%, Японії – 236,6%.

Зростання реального ВВП зумовлює підвищення рівня реальних грошових доходів та платоспроможного попиту населення. Це, своєю чергою, призводить до низки взаємопов'язаних змін, зокрема: збільшення обсягу реальних витрат та зміни структури споживання, зменшення питомої ваги витрат на товари постійного попиту, збільшення обсягу довгострокових заощаджень. Зазначені зміни зумовлюють зміну структури попиту на гроші – скорочується попит на готівку та зростає попит на безготівкові гроші у формі банківських вкладів до запитання та строкових депозитів у зв'язку із необхідністю накопичення значних сум для оплати товарів довгострокового користування та послуг. Вказані зміни призводять до зменшення питомої ваги готівки у структурі широкої грошової маси, відповідно зростає коефіцієнт монетизації економіки. Розглянемо рівень монетизації економіки України у період 2000–2014 рр. (див. табл. 1).

За останні чотирнадцять років коефіцієнт монетизації зріс більш як у 3 рази. Як видно з таблиці 1, зростання коефіцієнта монетизації відбувалося у період з 2000–2008 рр. Серед причин цього зростання слід виокремити такі: щорічне зростання обсягів ВВП, перехід до ринкової економіки та розвиток ринкової інфраструктури.

**Динаміка коефіцієнту монетизації економіки України
у період 2000–2014 рр.***

Роки	М2, млрд. грн	ВВП, млрд. грн	М2/ВВП, %	Темп росту рівня монетизації
2000	33,39	170,07	19,63	–
2001	44,99	204,19	22,03	112,23
2002	63,99	225,81	28,34	128,61
2003	94,46	267,34	35,33	124,69
2004	125,48	345,11	36,36	102,90
2005	193,14	441,45	43,75	120,33
2006	259,41	544,15	47,67	108,96
2007	391,27	720,73	54,29	113,88
2008	512,53	948,04	54,06	99,58
2009	541,76	914,06	59,27	109,63
2010	570,87	1082,55	52,73	88,97
2011	673,23	1316,6	51,13	96,97
2012	762,3	1408,88	54,11	105,81
2013	906,2	1454,9	62,29	115,12
2014	955,9	1566,7	61,01	97,96

* Розраховано за даними НБУ.

У період 2008–2011 рр. спостерігається зменшення рівня коефіцієнта монетизації. Відтак 2008 р. його рівень скоротився на 0,4%, у 2010 р. – на 11,03%, а у 2011 р. – на 3,03% щодо значення попереднього року. Такі тенденції у значеннях показника можна пояснити існуванням макроекономічних дисбалансів в економіці України, що виникли під дією світової фінансової кризи.

Упродовж 2012–2013 рр. простежується підвищення значень коефіцієнта на 5,8% та 15,1% відповідно. Соціально-економічні зміни, що відбулися в країні у 2014 р., відобразились і на значенні коефіцієнта монетизації, що виявилось у його скороченні на 2,04%.

Основними чинниками, що визначають рівень та динаміку показника монетизації, є такі: обсяг виготовленого у країні ВВП (номінальний та реальний), рівень інфляції та доларизації економіки, обсяги залучених банківською системою депозитів та наданих нею кредитів. Різкі коливання показника монетизації пов'язують із високими рівнями інфляції. Високі темпи знецінення національної грошової одиниці супроводжуються зниженням довіри до неї і, як наслідок, падінням коефіцієнта монетизації.

Відновлення фінансової стабільності призводить до зростання довіри до національної валюти і попиту на неї, що відображається у поступовому підвищенні коефіцієнта монетизації.

Розвиток грошової системи України свідчить про існування багатьох недоліків, що виявляється і в зростанні доларизації національної економіки. Доларизація – це економічне явище, суть якого полягає у заміщенні конвертованою іноземною валютою національної грошової одиниці внаслідок неналежного виконання нею функцій грошей. Високий рівень використання в грошовому обороті іноземних валют приховує низку загроз національній економіці, що виявляється в нездатності національної грошової одиниці виконувати функції загального еквівалента на території своєї держави та єдиного засобу нагромадження; посиленні економічної залежності держави від країни, яка є емітентом іноземної валюти на внутрішньому грошовому ринку; залежності вартості гривні на валютному ринку від кількості іноземних грошей; підвищенні рівня тінізації економіки; неспроможності центрального банку керувати грошово-кредитною політикою через установлення контролю над готівковою масою іноземної валюти в обігу та динамікою іноземних валютних депозитів.

Щоправда, є і позитивні наслідки доларизації економіки, що виявляються у збереженні вартості вкладів населення завдяки стійкій іноземній валюті; стимулюванні повернення національного капіталу, який раніше був вивезений за кордон, збільшенні вітчизняних та іноземних інвестицій.

Основними чинниками, що спричиняють доларизацію, є високі темпи інфляції, нестабільність національної валюти, коливання валютного курсу, недовіра населення до національної валюти, нестабільна політична й економічна ситуація в країні. Граничне значення для рівня доларизації є 30%. Динаміку рівня доларизації економіки України у період 2000–2014 рр. наведено у таблиці 2.

Розраховані дані свідчать, що доларизація економіки України підвищується у періоди нестабільності та вияву кризових явищ, що викликає недовіру населення до національної грошової одиниці. Відтак у період 2000–2007 рр. рівень доларизації економіки не перевищував 30%. У 2008–2009 рр. та 2011–2012 рр. значення показника доларизації переважило граничне значення. Це є відповідною реакцією на фінансово-економічні негаразди в економіці.

Слід зауважити, що за результатами 2014 р. рівень доларизації економіки дещо знизився. Проте такі зміни не можна вважати однозначно позитивними, оскільки це пов'язано із відтоком валютних цінностей з банківської системи.

**Динаміка коефіцієнту доларизації економіки України
у період 2000–2014 рр. ***

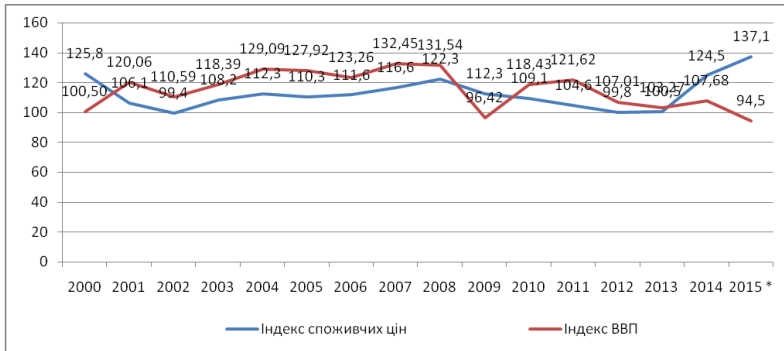
Роки	Обсяг депозитів в іноземній валюті, млрд. грн	Грошовий агрегат М3, млрд. грн	Рівень доларизації, %
2000	7,2	32	22,50
2001	8,3	45,4	18,28
2002	12,1	64,4	18,79
2003	19,7	94,9	20,76
2004	30,2	125,6	24,04
2005	45,5	193,6	23,50
2006	70,2	260,8	26,92
2007	91,6	396	23,13
2008	157,95	515,73	30,63
2009	154,37	487,3	31,68
2010	174,14	597,87	29,13
2011	207,82	685,51	30,32
2012	248,37	773,2	32,12
2013	256,1	909,1	28,17
2014	258,0	1028,7	25,08

* Розраховано за методикою МВФ за даними НБУ.

У 2014 році відтік депозитів у банківській системі досяг 126 млрд. грн, з яких 54 млрд. у гривні та 9 млрд. у валюті. Валютні депозити у 2014 р. в Україні скоротилися на 37,2% до 19,4 млрд. дол. Отже, валюта перебуває поза банківською системою. Сьогодні Україна за класифікаційною методикою Міжнародного валютного фонду є країною із «високодоларизованою» економікою: рівень доларизації за показником частки депозитів у іноземній валюті в грошовому агрегаті М2 перевищує 30%. Окрім того, обсяг готівкової іноземної валюти на руках у населення на кінець 2014 р. становив від 30 до 60 млрд. дол. США.

Важливим чинником стабільності національної грошової одиниці є цінова стабільність. Цінова стабільність – це такий рівень інфляції, який забезпечує прогнозні темпи економічного зростання і є скоординованим із динамікою ВВП та обмінного курсу. Динаміку індексу споживчих цін та індексу ВВП наведено на рисунку 2.

Наведені на рисунку 2 дані свідчать, що починаючи з 2001 р. інфляційні процеси уповільнилися і до 2008 р. темпи зростання цін на споживчі товари були нижчими за темпи зростання ВВП. У 2002 р. та 2012 р. в Україні була зафіксована дефляція.

* Дані за 2015 р. прогнознi.

Рис. 2. Динаміка індексу споживчих цін та індексу ВВП в Україні у період 2000–2015 рр.

Після двох років цінової стабільності у 2014 р. відбувся стрімкий розвиток інфляційних процесів. За підсумками року споживчі ціни зросли на 24,9%. Збільшення інфляційного тиску на економіку було зумовлено підвищенням адміністративно-регульованих цін та впливом валютно-курсowego чинника. Зниження обмінного курсу гривні вплинуло на динаміку базового індексу споживчих цін (на 22,8%). Істотний вплив на загальне інфляційне тло мало підвищення цін на товари, ціни на які регулюються адміністративно (на 30,4%).

Стійкість національної валюти сьогодні пов'язана із її конвертованістю. Курс національної грошової одиниці – це не просто якийсь специфічний індикатор, а механізм впливу на економіку. Сучасний соціально-економічний розвиток держав світу зумовлений здійснюваною валютною політикою, яка пов'язує економіку країни із світогосподарським комплексом. Валютна стабільність – це динаміка курсу національної валюти, що забезпечує рівновагу платіжного балансу.

У період 2002–2008 рр. темпи інфляції перевищували темпи девальвації національного грошової одиниці, тобто спостерігається зміцнення її курсу. У 2004–2005 рр. і у 2010 р. була зафіксована номінальна ревальвація. Як видно з рисунка 3, різка зміна офіційного курсу національної грошової одиниці відбувалась під впливом фінансових потрясінь, зумовлених світовою фінансовою кризою 2008–2009 рр. та соціально-політичними потрясіннями 2014 р. Безумовно, складна політична ситуація в країні 2014 р. відобразилась на основних макроекономічних показниках та курсі національної грошової одиниці.

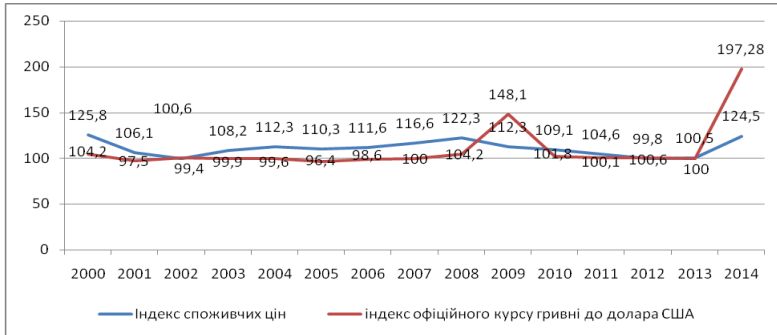

Рис. 3. Індекс офіційного курсу гривні щодо долара США та індекс споживчих цін в Україні у період 2000–2014 рр.

З метою стабілізації ситуації на валютному ринку Національний банк України перейшов на політику гнучкого валютного курсу, встановивши його на рівні середньозважених ринкових котирувань. На жаль, і у 2015 р. Національному банку України не вдалось стабілізувати курс гривні. Відтак станом на 1 травня 2015 р. він становив 21,04 грн за 1 дол. США.

Укріпленню гривні перешкоджають низький розвиток економіки, незадовільне сальдо платіжного балансу, високий обсяг зовнішнього боргу країни, недовіра населення до банків та панічні настрої. Стрибокподібна девальвація національної грошової одиниці має негативні наслідки, оскільки це обмежує монетизацію економіки, провокує підвищення відсоткових ставок, призводить до відпливу грошей із реального сектору та знижує ділову активність [3, с. 572].

Стабільність цін на кредитні ресурси – це така динаміка ставки за кредитом, що корелюється обмінним курсом, рівнем інфляції та обліковою ставкою НБУ. На вартість банківських продуктів найбільше впливають фактори грошової сфери, до яких належать: норма обов'язкового резервування, облікова ставка та операції на відкритому ринку.

На ціноутворення в банку значний вплив має облікова ставка – один з монетарних інструментів, за допомогою якого центральний банк встановлює для суб'єктів грошово-кредитного ринку орієнтир щодо вартості залучених та розміщених коштів на відповідний період. Як відомо, вона є основною процентною ставкою, яка залежить від процесів, що відбуваються в макроекономічній, бюджетній сферах та на грошово-кредитному ринку (див. рис. 4).

* Дані станом на 01.05.2015 р.

Рис. 4. Динаміка облікової ставки та ставки рефінансування НБУ в Україні у період 2005–2015 рр.

Аналізуючи дані рисунка 4, можна говорити про однакову спрямованість змін облікової ставки НБУ та процентних ставок банків (підвищення облікової ставки НБУ призводить до підвищення процентних ставок за кредитами, і навпаки). Станом на 1 травня 2015 р. рівень облікової ставки підвищено до 30%, що, безумовно, вплине на вартість кредитів. Такий рівень облікової ставки НБУ є значно вищим порівняно зі ставками центробанків розвинених країн. Однак в умовах все ще значної інфляції «наздоганяти» розвинені країни в цьому питанні передчасно – різке зменшення облікової ставки може збільшити відсоткові ризики для банківської системи. Небезпечна суперечність між дорогими зобов'язаннями і низькодохідними активами виявляється у тому, що за наявних високовартісних депозитів банки не зацікавлені у кредитуванні за низькими ставками. Політика порівняно «дорогої грошей» є антиінфляційною, але стримує ділову активність і попит на гроші.

Висновки. Досягнення економічного розвитку неможливе без стійкості фінансової системи та стабілізації грошової системи. Проведений аналіз засвідчив, що національна грошова одиниця є нестабільною. Соціально-економічні негаразди в країні призвели до девальвації національної грошової одиниці, підвищення рівня інфляції, зростання вартості кредитних ресурсів. Загрозливим для фінансової безпеки держави є і рівень доларизації економіки. Досягнення стабілізації грошової одиниці необхідно здійснювати шляхом стабілізації монетизації,

зниження доларизації економіки, досягнення цінової та валютної стабілізації і зниженням вартості кредитних ресурсів.

1. Попов І. В. Методичні підходи до визначення стабільності фінансової системи / І. В. Попов [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?o>

2. Греков И. Е. Об совершенствовании подходов к определению монетизации экономики и обоснование ее оптимального уровня / И. Е. Греков // Финансы и кредит. – 2007. – № 11. – С. 60–70.

3. Барановський О. І. Філософія безпеки: монографія: у 2 т. / О. І. Барановський. – К.: УБС НБУ, 2014. – Т. 1: Основи економічної і фінансової безпеки економічних агентів. – 831 с.

4. Радзівський О. Суперечності доларизації економіки України в умовах фінансової глобалізації / О. Радзівський // Економіка України. – 2005. – № 2. – С. 16–23.

Высоцкая И. Б. Стабильность национальной денежной единицы как фактор обеспечения устойчивости финансовой системы

Рассмотрено основные тенденции развития денежно-кредитной системы Украины. Установлено, что устойчивость финансовой системы непосредственно зависит от стабильности денежной единицы. Обеспечение стабильности денежной сферы осуществляется путем стабилизации уровня монетизации, валютной, ценовой стабилизации и стабилизации цен на кредитные ресурсы. Установлено проблемы функционирования денежно-кредитной системы Украины. Предложены пути обеспечения стабильности денежной единицы.

Ключевые слова: *устойчивость, стабильность, стабильность денежной единицы, монетизация, долларизация, инфляция, стоимость кредитных ресурсов.*

Vysotska I. B. Stability of the national currency software as a factor of stability of the financial system

Determined that the stability of the financial system depends on the stability of the currency. The main trends of the monetary sphere Ukraine. Ensuring the stability of the areas should be implemented by stabilizing monetization, currency, price stabilization and stabilization of prices for credit.

The problems the monetary sphere in Ukraine. Established that the money supply of the economy on the level of monetization limit value which should be equal to 70-80%. Since independence, the level of monetization has not reached the standard value. Proved the high rate of national currency devaluation accompanied by a decrease in confidence in it and, consequently, decrease the coefficient of monetization and increasing dollarization of the economy. Established that Ukraine is «vysokodolaryzovanoju» country, which is manifested in the inability of the national currency serve as universal equivalent, strengthening economic

dependence of the state, depending on the value of the hryvnia currency market on the amount of foreign money; raising the level of the shadow economy. The dynamics of inflation during the 2000-2014 biennium. Established that since 2001 inflation slowed to 2008 the growth rate of consumer prices were lower than the GDP growth rate. In 2002 and 2012 in Ukraine was deflation, and in 2014 hosted the rapid development of inflation. Monetary stability analysis showed that a sharp change in the official exchange rate of the national currency took place under the influence of the financial turmoil caused by the global financial crisis of 2008–2009. And socio-political upheavals in 2014 proposed measures to ensure the stability of the currency.

Key words: *stability, currency stability, monetization, dollarization, inflation, cost of credit.*

Стаття надійшла 21 травня 2015 р.

УДК 336.27

**О. Р. Волошин,
Н. В. Галайко**

ДЕРЖАВНИЙ БОРГ УКРАЇНИ: СТАН ТА ШЛЯХИ ЙОГО ЗМЕНШЕННЯ

Розглянуто сутність державного боргу та його вплив на розвиток економіки. Здійснено аналіз стану державного боргу України та основних тенденцій в динаміці зовнішнього та внутрішнього державного боргу. Використано абсолютний показник розміру державного боргу і певні показники для характеристики боргового навантаження та платоспроможності нашої країни. Визначено основні індикатори безпеки країни за рівнем державної заборгованості. Запропоновано перелік заходів для підвищення рівня боргової безпеки України.

Ключові слова: *державний борг, гарантований борг, зовнішній та внутрішній борг, боргова безпека, граничні значення показників боргової безпеки, боргове навантаження.*

Постановка проблеми. Розвиток економіки України сьогодні відбувається у складних, неординарних умовах кризи державних фінансів і грошово-кредитної системи, значного послаблення фінансової стійкості та рівноваги, гострих внутрішніх і зовнішніх викликів. Усе це відображається в падінні ВВП, загальному дефіциті торговельного і платіжного балансів, фінансових ресурсів на макро- і мікрорівнях, у зростанні інфляції, бюджетного дефіциту та державного боргу. Саме надмірне нарошення державного боргу є глобальною проблемою